

Mahfuz Geylani

Dr. Öğr. Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belagatı Anabilim Dalı

Asst. Prof. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart University, Faculty of Theology Department of Arabic Language and Rhetoric

Çanakkale/Turkey

mahfuz@comu.edu.tr

ORCID: 0000-0001-6148-4342

Makale Bilgisi/Article Information

Makale Türü/Article Type: Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Date Received: 26.08.2022

Kabul Tarihi/Date Accepted: 01.11.2022

Yayın Tarihi/Date Published: 15.12.2022

Yayın Sezonu/Publication Season: Aralık/December 2022

DOI: <https://doi.org/10.54958/iad.1167462>

Atıf/Cite as: Geylani, Mahfuz. “İbn Vellâd’ın Hayatı, İlmî Kişiliği ve *el-İntisâr li Sîbeveyh ‘ale’l-Mubberred Adlı Eseri*”. *İslami İlimler Araştırmaları Dergisi* 12 (Aralık 2022), 1-13. <https://doi.org/10.54958/iad.1167462>

İntihal Taraması/Plagiarism Detection

Bu makale özel bir yazılımla taranmış ve intihal tespit edilmemiştir.

This article was scanned with a special software and no plagiarism was detected.

İbn Vellâd’ın Hayatı, İlmî Kişiliği ve *el-İntisâr li Sîbeveyh ‘ale’l-Mubberred Adlı Eseri*

Öz

İbn Vellâd Hicrî 4. asırda yaşamış Mısır’ın önemli dil bilginlerindedir. “Vellâd” olarak bilinen dedesi el-Velîd’e nisbet edilerek İbn Vellâd olarak şöhret bulmuştur. Aslen Basralı olup Basra’nın önde gelen nahiv âlimlerinden olmuştur. İlim ehli bir aileye mensuptur. İlim tahsilinde bulunmak için Irak’a gitmiş ve Zeccâc’tan Sîbeveyh’in *el-Kitâb* adlı eserini okumuştur. Daha sonra Mısır’a geri dönmüş ve vefatına kadar Mısır’da ilim tedrisatı ve kitap telif etmekle meşgul olmuştur. İbn Vellâd ve Ebû Cafer b. en-Nahhâs arasında ilmî münazaralar yaşanmıştır. Zeccâc, İbn Vellâd’ı Ebû Cafer b. en-Nahhâs’a takdim etmiş ve Bağdat’a gelen Mısırlılara kendisi hakkında övgülerde bulunmuştur. Sîbeveyh’in *el-Kitâb* adlı eseri telif edildiğinden itibaren eser üzerinde birtakım çalışmalar yapılmıştır. Çalışmaların bir kısmı eserin kapalı yönlerini açıklamaya dönük şerhler olurken bir kısmı da eserdeki konulara yönelik eleştiriler şeklinde olmuştur. Esere yönelik eleştirilerden biri de Mubberred tarafından yapılmıştır. Mubberred bu tenkitlerini günümüze ulaşmayan *Mesâilu’l-ğalat* adlı eserinde zikretmiştir. İbn Vellâd, Mubberred’in Sîbeveyh’e bazı eleştiriler yönelttiği *Mesâilu’l-ğalat* adlı eserine vakıf olunca Mubberred’in tenkitlerine rıza göstermemiş ve Sîbeveyh’e yönelttiği tenkitlere cevap mahiyetinde meşhur *el-İntisâr li Sîbeveyh ‘ale’l-Mubberred* isimli

eserini telif etmiştir. İbn Vellâd, 133 meseleyi zikrederek Muberred'in eleştirilerine deliller ile cevap vermiştir. İbn Vellâd eserinde Muberred'in eleştirilerine cevap verirken nahiv kâidelerine riayet etmiş, semâ ve kıyâs ile delillendirmede bulunmuş, nahiv âlimlerinin icmâna yer vermiş, bazı gramer âlimlerinin görüşlerine yer vermiş ve bazı nahiv meselelerinde de kendi görüşünü açıklamıştır. Çalışmada öncelikle İbn Vellâd'ın hayatı, ilmî kişiliği ve çalışma konumuzu oluşturan *el-İntisâr li Sîbeveyh 'ale'l-Muberred* isimli eseri hakkında bilgiler verilmiş olup akabinde İbn Vellâd'ın söz konusu eserinde takip etmiş olduğu metod açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili, Gramer, Sîbeveyh, Muberred, İbn Vellâd, *el-İntisâr li Sîbeveyh 'ale'l-Muberred*.

Ibn Vellâd's Life, Scholarly Personality, and his Work *el-Intisâr li Sîbeveyh 'ala'l-Muberred*

Abstract

Ibn Vellâd was an important Egyptian linguist who lived in the 4th century Hijri. He became famous as Ibn Vellâd in association with his grandfather el-Velîd, who was known as "Vellâd". Originally from Basra, he was one of the leading scholars of grammar in Basra. He belongs to a family of scholars. He went to Iraq to study and read *el-Kitâb* by al-Sîbeveyh from al-Zajjâj. He then returned to Egypt, where he was engaged in teaching and compiling books until his death. There were scholarly debates between Ibn Vellâd and Abū Cafar b. al-Nahhâs. Zajjâj presented Ibn Vellâd to Abū Cafar b. al-Nahhâs and praised him to the Egyptians who came to Baghdad. Since the composition of Sîbeveyh's *el-Kitâb*, several studies have been conducted on the work. Some of the works have been commentaries to explain the closed aspects of the work, while others have been criticisms of the issues in the work. One of the criticisms of the work was made by Muberred. Muberred mentioned these criticisms in his work *Mesâilu'l-ğalat*, which has not survived. When Ibn Vellâd became aware of Muberred's *Mesâilu'l-ğalat*, in which Muberred criticized Sîbeveyh, he did not agree with Muberred's criticisms and composed his famous work *el-Intisâr li Sîbeveyh 'ale'l-Muberred* in response to Muberred's criticisms of Sîbeveyh. Ibn Vellâd responded to Muberred's criticisms with proof by mentioning 133 issues. While responding to Muberred's criticisms in his work, Ibn Vellâd followed the rules of grammar, provided evidence with semâ' and qiyas, included the consensus of grammatical scholars, included the views of some grammatical scholars, and explained his view on some grammatical issues. First of all, Ibn Vellâd's life, his scholarly personality, and his work *el-Intisâr li Sîbeveyh 'ale'l-Muberred*, which constitutes the subject of our study, are given in our study, and the method that Ibn Vellâd followed in the work in question is explained.

Keywords: Arabic Language, Grammar, Sîbeveyh, Muberred, Ibn Vellâd, *el-Intisâr li Sîbeveyh 'ale'l-Muberred*.

Giriş

Sîbeveyh (öl. 180/796) zamanının en iyi âlimi olmuş nahiv ilmine *el-Kitâb* isminde önemli bir eser kazandırmıştır.¹ *el-Kitâb* adlı eseri şerh, izâh, ikmâl, ihtisâr ve tenkit tarzında birçok çalışmanın hareket noktasını oluşturmuştur.² Bu eserin bir benzerinin kendisinden önce ve sonra yazılmadığı söylenmiştir.³

Sîbeveyh böylesi meşhur bir eseri telif etmesine rağmen bazı görüşlerinden dolayı eleştirilmiştir. Sîbeveyh'in bazı görüşlerini eleştirenlerden biri de Muberrred'tir (öl. 286/900). Muberrred'ten önce de Ahfeş (öl. 215/830), Cermî (öl. 225/840) ve Mâzinî (öl. 249/863) gibi dil bilginleri Sîbeveyh'e itirazda bulunmuşlardır.⁴ Muberrred, Sîbeveyh'e yönelik eleştirilerini günümüze ulaşmayan *Mesâilu'l-galat* adlı eserinde zikretmiştir.

Mısır dil ekolünün önemli temsilcilerinden İbn Vellâd (öl. 332/943) ise Muberrred'in bu eleştirilerine cevap mahiyetinde *el-İntisâr li Sîbeveyh 'ale'l-Muberrred* adlı eserini telif etmiştir. Bu makalede öncelikle İbnu'l-Vellâd'ın hayatı ve ilmî kişiliğinden bahsedilecek ardından çalışma konumuz olan İbnu'l-Vellâd'ın *el-İntisâr li Sîbeveyh 'ale'l-Muberrred* adlı eseri şekil ve içerik açısından incelenecektir.

1. İbn Vellâd'ın Hayatı ve İlmî Kişiliği

İbn Vellâd'ın tam adı Ahmed b. Muhammed b. el-Velîd Vellâd et-Temîmî el-Mısrî'dir. Künyesi Ebu'l-Abbâs olup en-Nahvî nisbesiyle anılmıştır.⁵ “Vellâd” olarak

¹ Şemsuddîn Muhammed Ahmed b. Osmân ez-Zehebî, *Târihu'l-İslâm* (h. 161-170), thk. Ömer Abdusselâm Tedmurî (Beyrût, 1411/1990), 155.

² Ahmet Suphi Furat, *Arap Edebiyatı Tarihi (XVI-XVII. Asırlar)* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 2007), 2/252.

³ Muhammed b. İshâk İbnu'n-Nedîm, *el-Fihrist*, thk. Mustafâ eş-Şuveymî (Tûnus: ed-Dâru't-Tunisiyye, 1405/1985), 233.

⁴ İsmet Ahmed el-Aceb el-Emîn, *el-Edilletu'n-nahviyye' inde İbn Vellâd min hilâli kitâbihi'l-İntisâr li Sîbeveyh 'ale'l-Muberrred* (el-Cezîre Üniversitesi, Doktora Tezi, 1439/2018), 53.

⁵ Cemâluddîn Ebu'l-Hasan Alî b. Yûsuf el-Kıftî, *İnbâhur-ruvât alâ enbâhi'n-nuhât*, thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrâhim (Kâhire: Dâru'l-Fikri'l-Arabî, 1406/1986), 1/134; Celâluddîn Abdurrahmân es-Suyûtî, *Buğyetu'l-vu'ât fi tabakâti'l-lugaviyyîn ve'n-nuhât*, thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrâhim (Matba'atu isâ el-Bâbî el-Halebî, 1348/1965), 1/386; Ebû Muhammed Abdullâh b. Es'ad b. Alî b. Süleymân el-Yâfi' el-Yemenî, *Mirâtu'l-cinân ve 'ibretu'l-yezân*, thk. Halîl Mansûr (Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1417/1997), 2/234; Abdul-Hay b. Ahmed b. Muhammed İbnu'l-İmâd el-Hanbelî, *Şezerâtu'z-zeheb fi ahbâri men zeheb*, thk. Abdulkâdir el-Arnâvût-Mahmûd el-Arnâvût (Beyrût: Dâru İbn Kesîr, 1406/1986), 4/180; Ebû Abdillâh Şemsuddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehebî, *el-İber fi haberi men çaber*, thk. Ebû Hâcir Muhammed Sa'id b. Besyûnî Zahlûl (Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1405/1985), 2/44; Ebû Bekr Muhammed b. el-Hasan ez-Zubeydî el-Endelusî, *Tabakâtu'n-nahviyyîn ve'l-lugaviyyîn*, thk. Muhammed Ebu'l-Fazl İbrâhim (Kâhire: Dâru'l-Ma'ârif, 1934), 219; Ziriklî, *el-A'lâm* (Beyrût: Dâru'l-İlmi li'l Melâyîn, 2002), 1/207; Brockelman, *Târihu edebi'l-Arabî*, çev. Abdulhalîm en-Necar (Kâhire: Dâru'l-Mârif, ts.), 2/274; Arafât Faysal Abdulvehhâb Abdülkerîm el-Menna', "Ebu'l-Abbâs İbn Vellâd ve cuhûduhu fin-nahv ve's-sarf" (Basra Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Yüksek Lisans Tezi, 2005), 5; Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed b. Vellâd et-Temîmî en-Nahvî, *el-İntisâr li Sîbeveyh 'ale'l-Muberrred* (*Mukaddimetu'l-Muhakkik*), thk. Zübeyr Abdulmuhsin Sultân (Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 1416/1996), 11; İbrâhim b. Alî b. Muhammed Asîrî,

bilinen dedesi el-Velîd'e nisbet edilerek İbn Vellâd olarak şöhret bulmuştur.⁶ İbn Vellâd'ın hayatını ele alan kaynaklar doğum tarihini vermemişlerdir. Aslen Basralı⁷ olduğuyla yetinmişlerdir. İbn Vellâd Hicrî 332/943 yılında⁸ Mısır'da⁹ vefat etmiştir.

İbn Vellâd ilim ehli bir aileye mensuptur.¹⁰ Babası ve dedesi de kendisi gibi nahiv ilmiyle iştigal etmişlerdir.¹¹ Dedesi Mısır'a göç etmiştir.¹² Babası Bağdat'ta Mubberred ve Sa'leb'ten (öl. 291/904) ilim tahsilinde bulunduktan sonra Mısır'a geri dönmüş, ilmi tedrisat ile uğraşmış¹³ ve Mısır'da nahiv âlimi olarak şöhret bulmuştur.¹⁴ Babasının Mısır'a lügat kitaplarını ilk getiren kişi olduğu¹⁵ ve Basra'da Halîl b. Ahmed'ten (öl. 175/791) ayrılmayıp kendisinden istifade ettiği kaynaklarda yer almıştır.¹⁶

İbn Vellâd Basra'nın önde gelen nahiv âlimlerinden biri olmuştur.¹⁷ İlim tahsilinde bulunmak için Irak'a gitmiş ve Ebû İshâk ez-Zeccâc'tan (öl. 311/923)

Usûlu't-tefkîrin nahvi 'inde İbn Vellâd (Mekke: Ümmü'l-Kurâ Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 1421/2000), 11.

⁶ İbn Vellâd, *el-İntisâr li Sîbeveyh ale'l-Mubberred (Mukaddimetu'l-Muhakkik)*, 11; Asîrî, *Usûlu't-tefkîrin nahvi 'inde İbn Vellâd*, 11.

⁷ Kıftî, *İnbâhur-ruvât alâ enbâhi'n-nuhât*, 1/ 134; Abdalbâki b. Abdulmecîd Yemânî, *İşâretu't-ta'yîn ve terâcimu nuhât ve'l-lugaviyyîn*. thk. Abdulmecîd Deyyân (Riyâd: Şirketu Tıbbâ'atu'l-'Arabiyye, 1406/1986), 44; Ziriklî, *el-'A'lâm*, 1/207; Asîrî, *Usûlu't-tefkîrin nahvi 'inde İbn Vellâd*, 11.

⁸ Kıftî, *İnbâhur-ruvât alâ enbâhi'n-nuhât*, 1/136; Suyûtî, *Buğyetu'l-vu'ât fi tabakâti'l-lugaviyyîn ve'n-nuhât*, 1/386; Ebu'l-Abbâs Muhammed b. Yezîd el-Mubberred, *el-Muktadab (Mukaddimetu'l-Muhakkik)*, thk. Muhammed Abdulhâlik Udayme (Kâhire: 1415/1994), 1/102; İbnu'l-îmâd, *Şezerâtu'z-zeheb fi ahbâri men zeheb*, 4/180; Yemânî, *İşâretu't-ta'yîn ve terâcimu nuhât ve'l-lugaviyyîn*. 44; Zubeydî, *Tabakâtu'n-nahviyyîn ve'l-lugaviyyîn*, 219; Ziriklî, *el-'A'lâm*, 1/207; Brockelman, *Târîhu edebi'l-Arabî*, 2/274; İbn Vellâd, *el-İntisâr li Sîbeveyh ale'l-Mubberred (Mukaddimetu'l-Muhakkik)*, 12.

⁹ Kıftî, *İnbâhur-ruvât alâ enbâhi'n-nuhât*, 1/136; Suyûtî, *Buğyetu'l-vu'ât fi tabakâti'l-lugaviyyîn ve'n-nuhât*, 1/386.

¹⁰ el-Menna', "Ebu'l-Abbâs İbn Vellâd ve cuhûduhu fin-nahv ve's-sarf", 5; İbn Vellâd, *el-İntisâr li Sîbeveyh ale'l-Mubberred (Mukaddimetu'l-Muhakkik)*, 12; Asîrî, *Usûlu't-tefkîrin nahvi 'inde İbn Vellâd*, 6; İsmet Ahmed, *el-Edilletu'n-nahviyye 'inde İbn Vellâd min hilâli kitâbihi'l-İntisâr li Sîbeveyh 'ale'l-Mubberred*, 37.

¹¹ Suyûtî, *Buğyetu'l-vu'ât fi tabakâti'l-lugaviyyîn ve'n-nuhât*, 1/386; Yemânî, *İşâretu't-ta'yîn ve terâcimu nuhât ve'l-lugaviyyîn*. 44.

¹² Kıftî, *İnbâhur-ruvât alâ enbâhi'n-nuhât*, 1/134, 135; Yemânî, *İşâretu't-ta'yîn ve terâcimu nuhât ve'l-lugaviyyîn*. 44.

¹³ İbn Vellâd, *el-İntisâr li Sîbeveyh ale'l-Mubberred (Mukaddimetu'l-Muhakkik)*, 12; Asîrî, *Usûlu't-tefkîrin nahvi 'inde İbn Vellâd*, 12.

¹⁴ İbn Vellâd, *el-İntisâr li Sîbeveyh 'ale'l-Mubberred (Mukaddimetu'l-Muhakkik)*, 12.

¹⁵ Mecduddîn Muhammed b. Yakûb el-Fîrûzâbâdî, *el-Bulğa fi terâcimi eimmeti'n nahvi ve'l-luga*, thk. Muhammed el-Mîsrî (Dîmeşk: Dâru Se'duddîn, 1421/2000), 311; el-Menna', "Ebu'l-Abbâs İbn Vellâd ve cuhûduhu fin-nahv ve's-sarf", 6.

¹⁶ Fîrûzâbâdî, *el-Bulğa fi terâcimi eimmeti'n nahvi ve'l-luga*, 311.

¹⁷ Kıftî, *İnbâhur-ruvât alâ enbâhi'n-nuhât*, 1/134, 135.

Sîbeveyh'in *el-Kitâb* adlı eserini okumuştur.¹⁸ İbn Vellâd daha sonra Mısır'a geri dönmüş ve vefatına kadar Mısır'da ilim tedrisatı ve kitap telif etmekle meşgul olmuştur.¹⁹ Ebû Ca'fer b. en-Nahhâs (öl. 338/950) ile birlikte Arap dilinde Mısır'ın önde gelen âlimlerinden olmuştur.²⁰ Zeccâc kendisine zaman zaman bazı ilmî meselelerden sorular sormuş. Onun bu sorulara verdiği cevaplardan Zeccâc'da istifade etmiştir.²¹ İbn Vellâd ve Ebû Ca'fer b. en-Nahhâs, Zeccâc'ın öğrencisi idiler.²² İbn Vellâd ve Ebû Ca'fer b. en-Nahhâs arasında ilmî münazaralar yaşanmıştır.²³ Zeccâc, İbn Vellâd'ı Ebû Ca'fer b. en-Nahhâs'a takdim etmiş²⁴ ve Bağdat'a gelen Mısırlılar'a kendisi hakkında övgülerde bulunmuştur.²⁵ Mısırdan Bağdat'a gelip Zeccâc'ı ziyaret edenlere Zeccâc "Benim sizin yanınızda şu vasıflarda bir öğrencim var" dediğinde Mısırdan gelenler "(O kişi) Ebu Cafer en-Nahhâs mı?" diye sormuşlar Zeccâc ise "Hayır, Ebu'l-Abbâs İbn Vellâd'tır." şeklinde cevap vermiştir.²⁶

İbn Vellâd Mısır ve Bağdat'ta nahiv ve lügat ilimlerinde birçok hocadan ders almıştır. Onun ders aldığı hocalarından bazıları şunlardır.

1. Ebu'l-Hüseyn Muhammed b. el-Velîd.²⁷

¹⁸ Kıftî, *İnbâhur-ruvât alâ enbâhi'n-nuhât*, 1/134, 135; Zubeydî, *Tabakâtu'n-nahviyyîn ve'l-lugaviyyîn*, 219; İbn Vellâd, *el-İntisâr li Sîbeveyh ale'l-Muberred (Mukaddimetu'l-Muhakkik)*, 12, 13; Asîrî, *Usûlu't-tefkîrin nahvi 'inde İbn Vellâd*, 16.

¹⁹ Kıftî, *İnbâhur-ruvât alâ enbâhi'n-nuhât*, 1/134; Yemânî, *İşâretu't-ta'yîn ve terâcimu nuhât ve'l-lugaviyyîn*. 44; İbn Vellâd, *el-İntisâr li Sîbeveyh ale'l-Muberred (Mukaddimetu'l-Muhakkik)*, 12; Asîrî, *Usûlu't-tefkîrin nahvi 'inde İbn Vellâd*, 12; İsmet Ahmed, *el-Edilletu'n-nahviyye' inde İbn Vellâd min hilâli kitâbihi'l-İntisâr li Sîbeveyh ale'l-Muberred*, 37.

²⁰ Yâfiî, *Mirâtu'l-cinân ve 'ibretu'l-yezkân*, 2/234; İbnu'l-İmâd. *Şezerâtu'z-zeheb fi ahbâri men zeheb*, 4/180; Zehebî, *el-İber fi haberi men ğaber*, 2/44; İbn Vellâd, *el-İntisâr li Sîbeveyh ale'l-Muberred (Mukaddimetu'l-Muhakkik)*, 13; Asîrî, *Usûlu't-tefkîrin nahvi 'inde İbn Vellâd*, 12.

²¹ Kıftî, *İnbâhur-ruvât alâ enbâhi'n-nuhât*, 1/134, 135; İbn Vellâd, *el-İntisâr li Sîbeveyh ale'l-Muberred (Mukaddimetu'l-Muhakkik)*, 13; Asîrî, *Usûlu't-tefkîrin nahvi 'inde İbn Vellâd*, 13.

²² İbn Vellâd, *el-İntisâr li Sîbeveyh ale'l-Muberred (Mukaddimetu'l-Muhakkik)*, 13.

²³ Kıftî, *İnbâhur-ruvât alâ enbâhi'n-nuhât*, 1/134, 135; Yemânî, *İşâretu't-ta'yîn ve terâcimu nuhât ve'l-lugaviyyîn*. 44; Zubeydî, *Tabakâtu'n-nahviyyîn ve'l-lugaviyyîn*, 219; Ebû Hayyân Muhammed b. Yûsuf el-Girnâtî el-Endelusî, *Tezkiretu'n-nuhât*, thk. Afîf Abdurrahmân (Beyrût: Müessesetu'r-Risâle, 1406/1986), 599, 600; İbn Vellâd, *el-İntisâr li Sîbeveyh ale'l-Muberred (Mukaddimetu'l-Muhakkik)*, 13; Asîrî, *Usûlu't-tefkîrin nahvi 'inde İbn Vellâd*, 14; el-Menna', "Ebu'l-Abbâs İbn Vellâd ve cuhûduhu fin-nahv ve's-sarf", 11.

²⁴ Kıftî, *İnbâhur-ruvât alâ enbâhi'n-nuhât*, 1/134, 135; Suyûtî, *Buğyetu'l-vu'ât fi tabakâti'l-lugaviyyîn ve'n-nuhât*, 1/386; Zubeydî, *Tabakâtu'n-nahviyyîn ve'l-lugaviyyîn*, 219; Brockelman, *Târîhu edebî'l-Arabî*, 2/274; İbn Vellâd, *el-İntisâr li Sîbeveyh ale'l-Muberred (Mukaddimetu'l-Muhakkik)*, 13; Asîrî, *Usûlu't-tefkîrin nahvi 'inde İbn Vellâd*, 13.

²⁵ Kıftî, *İnbâhur-ruvât alâ enbâhi'n-nuhât*, 1/134, 135; Suyûtî, *Buğyetu'l-vu'ât fi tabakâti'l-lugaviyyîn ve'n-nuhât*, 1/386; Zubeydî, *Tabakâtu'n-nahviyyîn ve'l-lugaviyyîn*, 219; İbn Vellâd, *el-İntisâr li Sîbeveyh ale'l-Muberred (Mukaddimetu'l-Muhakkik)*, 13; Asîrî, *Usûlu't-tefkîrin nahvi 'inde İbn Vellâd*, 13.

²⁶ Suyûtî, *Buğyetu'l-vu'ât fi tabakâti'l-lugaviyyîn ve'n-nuhât*, 1/386; Zubeydî, *Tabakâtu'n-nahviyyîn ve'l-lugaviyyîn*, 219; İbn Vellâd, *el-İntisâr li Sîbeveyh ale'l-Muberred (Mukaddimetu'l-Muhakkik)*, 13; Asîrî, *Usûlu't-tefkîrin nahvi 'inde İbn Vellâd*, 13.

²⁷ el-Menna', "Ebu'l-Abbâs İbn Vellâd ve cuhûduhu fin-nahv ve's-sarf", 9.

2. Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed.²⁸
3. Ebû İshâk İbrâhim b. es-Serî b. Sehl ez-Zeccâc (öl. 311/923).²⁹
4. Ebû Ca'fer Ahmed b. Abdillâh b. Müslim b. Kuteybe (öl. 276/889).³⁰

İbn Vellâd uzun yıllar ilim tedrisatında bulunmuş ve bu süre zarfında kendisi birçok kişiden istifade ettiği gibi ondan da birçok kişi istifade etmiştir. Bunlardan bazıları şunlardır:

1. Fadlullâh b. Sâ'id b. Abdillâh b. Abdirrahmân.³¹
2. el-Kâdî Münzir b. Sâ'id el-Endelusî.³²
3. Muhammed b. Yahyâ b. Abdisselâm.³³
4. Ebu'l-Hüseyn Alî b. Ahmed el-Mehlebî.³⁴
5. Muhammed b. el-Hüseyn b. Ömer el-Yemenî.³⁵

Kaynaklar İbn Vellâd'ın şu iki eseri kaleme aldığından bahsederler;

a. *el-Maksûr ve'l-memdûd*.³⁶ İbn Vellâd bu eserinde kelimeleri alfabe sıralamasına göre zikretmiş³⁷ ve eserini iki bölümde ele almıştır. İlk bölümde semâî maksûr ve memdûd kelimeleri ele almış, ikinci bölümde ise kıyâsî maksûr ve memdûd kelimeleri zikretmiştir.³⁸

b. *el-İntisâr li Sîbeveyh 'ale'l-Mubberred*.³⁹ Eserin ismi bazı kaynaklarda *İntisâru Sîbeveyh 'ale'l Mubberred*,⁴⁰ *Kitâbu nakdi İbn Vellâd 'alâ reddi'l-Mubberred 'alâ Sîbeveyh fi'l-*

²⁸ el-Menna', "Ebu'l-Abbâs İbn Vellâd ve cuhûduhu fin-nahv ve's-sarf", 9.

²⁹ Kiftî, *İnbâhur-ruvât alâ enbâhi'n-nuhât*, 1/134, 135; Zubeydî, *Tabakâtu'n-nahviyyîn ve'l-lugaviyyîn*, 219; Brockelman, *Târîhu edebi'l-Arabî*, 2/274; İbn Vellâd, *el-İntisâr li Sîbeveyh ale'l-Mubberred (Mukaddimetu'l-Muhakkik)*, 12, 13; Asîrî, *Usûlu't-tefkîrin nahvi 'inde İbn Vellâd*, 16; el-Menna', "Ebu'l-Abbâs İbn Vellâd ve cuhûduhu fin-nahv ve's-sarf", 9.

³⁰ el-Menna', "Ebu'l-Abbâs İbn Vellâd ve cuhûduhu fin-nahv ve's-sarf", 9.

³¹ el-Menna', "Ebu'l-Abbâs İbn Vellâd ve cuhûduhu fin-nahv ve's-sarf", 10.

³² el-Menna', "Ebu'l-Abbâs İbn Vellâd ve cuhûduhu fin-nahv ve's-sarf", 10.

³³ el-Menna', "Ebu'l-Abbâs İbn Vellâd ve cuhûduhu fin-nahv ve's-sarf", 10.

³⁴ el-Menna', "Ebu'l-Abbâs İbn Vellâd ve cuhûduhu fin-nahv ve's-sarf", 10.

³⁵ el-Menna', "Ebu'l-Abbâs İbn Vellâd ve cuhûduhu fin-nahv ve's-sarf", 10.

³⁶ Kiftî, *İnbâhur-ruvât alâ enbâhi'n-nuhât*, 1/134; Suyûtî, *Buğyetu'l-vu'ât fi tabakâti'l-lugaviyyîn ve'n-nuhât*, 1/386; Mubberred, *el-Muktadab (Mukaddimetu'l-Muhakkik)*, 1/102; Ziriklî, *el-'A'lâm*, 1/207; Brockelman, *Târîhu edebi'l-Arabî*, 2/274; Asîrî, *Usûlu't-tefkîrin nahvi 'inde İbn Vellâd*, 15; el-Menna', "Ebu'l-Abbâs İbn Vellâd ve cuhûduhu fin-nahv ve's-sarf", 13; İsmet Ahmed, *el-Edilletu'n-nahviyye 'inde İbn Vellâd min hilâli kitâbihi'l-İntisâr li Sîbeveyh 'ale'l-Mubberred*, 39.

³⁷ Brockelman, *Târîhu edebi'l-Arabî*, 2/274.

³⁸ Ahmet Özel, "İbn Vellâd", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2020), Ek-1/604.

³⁹ Kiftî, *İnbâhur-ruvât alâ enbâhi'n-nuhât*, 1/134; Suyûtî, *Buğyetu'l-vu'ât fi tabakâti'l-lugaviyyîn ve'n-nuhât*, 1/386; 1/102; Yâfiî, *Mirâtu'l-cinân ve 'ibretu'l-yekzân*, 2/234; İbnu'l-İmâd, *Şezerâtu'z-zeheb fi ahbâri men zeheb*, 4/180; Yemânî, *İşâretu't-ta'yîn ve terâcimu nuhât ve'l-lugaviyyîn*. 44; Zehebî, *el-İber fi haberi men ğaber*, 2/44; Asîrî, *Usûlu't-tefkîrin nahvi 'inde İbn Vellâd*, 15; el-Menna', "Ebu'l-Abbâs İbn Vellâd ve cuhûduhu fin-nahv ve's-sarf", 16.

⁴⁰ Ziriklî, *el-'A'lâm*, 1/207.

*Kitâb ve Kitâbu nakdi İbn Vellâd 'alâ'l-Muberred fî reddihi 'alâ Sîbeveyh*⁴¹ şeklinde zikredilir. Çalışmamızın konusunu oluşturan bu eserdir.

İbn Vellâd, ayrıca Ma'âni'l-Kur'an'a dair bir eser kaleme almak istemiş ancak ömrü buna ifa etmeyip sadece Bakara süresinin bir kısmını yazabilmiştir.⁴²

2. İbn Vellâd'ın *el-İntisâr li Sîbeveyh 'ale'l-Muberred* Adlı Eseri

Bu başlık altında çalışmanın konusunu oluşturan İbn Vellâd'ın *el-İntisâr li Sîbeveyh 'ale'l-Muberred* adlı eseri hakkında bazı bilgiler verilecektir.

2.1. Şekil Açısından *el-İntisâr*

Eser Zuheyr Abdulmuhsin Sultân tarafından tahkik edilmiş olup Hicri 1416/1996 yılında Beyrût'ta basılmıştır. Eser 1345 yılında Kûfî hattıyla Bağdat'ta çok eski bir nüshadan istinsah edilmiş olup⁴³ Teymûriyye kütüphanesinde 705 rakamıyla muhafaza edilmiştir.⁴⁴ İbn Vellâd'ın hayatını ele alan kaynakların tümünde bu eser kendisine nispet edilmiştir. Bu konuda herhangi bir tartışma bulunmamaktadır.

İbn Vellâd, Muberred'in Sibeveyh'e bazı eleştiriler yönelttiği *Mesâilu'l-ğalat* adlı eserine vakıf olunca Muberred'in eleştirilerine rıza göstermemiş ve Sibeveyh'e yönelttiği eleştirilere cevap mahiyetinde meşhur *el-İntisâr li Sîbeveyh 'ale'l-Muberred* isimli eserini telif etmiştir.⁴⁵ Muberred'in *Mesâilu'l-ğalat* adlı eseri ise günümüze ulaşmamıştır.⁴⁶ İbn Vellâd'ın bu eseri ile Muberred'in eleştirilerine deliller ile cevap verme amacını taşıdığı anlaşılmaktadır.

2.2. İçerik Açısından *el-İntisâr*

Bu başlık altında çalışma konusunu oluşturan eser içerik açısından değerlendirilmiştir.

2.2.1. Mukaddimeye Yer Vermesi

Müellif eserine küçük bir mukaddime ile başlar. Mukaddimedeki besmeleden sonra eseri ile ilgili şu bilgilere yer verir:

“Biz bu kitapta Ebu'l-Abbâs Muhammed b. Yezîd'in (Muberred'in) Sîbeveyh'in hata yaptığını iddia ettiği meseleleri ele aldık ve bu meselelere taalluk eden şüpheleri gidermeye çalıştık. Bizim bu kitabımızı okuyanlar bizim Muberred'e reddiyede bulunmamızı kınayabilir ancak bizim Muberred'e reddiyede bulunmamız Muberred'in Sîbeveyh'e reddiyede bu-

⁴¹ İbn Vellâd, *el-İntisâr li Sîbeveyh ale'l-Muberred* (Mukaddimetu'l-Muhakkik), 15.

⁴² Kîfî, *İnbâhur-ruvât alâ enbâhi'n-nuhât*, 1/134; İbn Vellâd, *el-İntisâr li Sîbeveyh ale'l-Muberred* (Mukaddimetu'l-Muhakkik), 14; Asîrî, *Usûlu't-tefkîrin nahvi 'inde İbn Vellâd*, 15; el-Menna', “Ebu'l-Abbâs İbn Vellâd ve cuhûduhu fîn-nahv ve's-sarf”, 18.

⁴³ Muberred, *el-Muktadab* (Mukaddimetu'l-Muhakkik), 1/102; İbn Vellâd, *el-İntisâr li Sîbeveyh ale'l-Muberred* (Mukaddimetu'l-Muhakkik), 15.

⁴⁴ Muberred, *el-Muktadab* (Mukaddimetu'l-Muhakkik), 1/102; İbn Vellâd, *el-İntisâr li Sîbeveyh ale'l-Muberred* (Mukaddimetu'l-Muhakkik), 35.

⁴⁵ Asîrî, *Usûlu't-tefkîrin nahvi 'inde İbn Vellâd*, 16.

⁴⁶ İbn Vellâd, *el-İntisâr li Sîbeveyh ale'l-Muberred* (Mukaddimetu'l-Muhakkik), 17; İsmet Ahmed, *el-Edilletu'n-nahviyye 'inde İbn Vellâd min hilâli kitâbihi'l-İntisâr li Sîbeveyh 'ale'l-Muberred*, 34.

lunmasından daha kötü değildir. Çünkü Muberred, kendi görüşüyle ve Sîbeveyh'e ait olmayan görüşlerle Sîbeveyh'e itirazlarda bulunmuştur.”⁴⁷

2.2.2. Konuları “Mesele” (مَسْأَلَةٌ) Başlığı Altında İncelemesi

İbn Vellâd, “مَسْأَلَةٌ” (Mesele) başlığı altında 133 meseleyi zikrederek Muberred'in eleştirilerine cevap vermiştir. İbn Vellâd, “قَالَ مُحَمَّدٌ بْنُ يَرِيدٍ” (Muhammed b. Yezîd dedi ki) ifadesinden sonra Muberred'in eleştirilerini zikretmiş “قَالَ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ” (Ahmed b. Muhammed dedi ki) ifadesinden sonra da Muberred'in eleştirilerine getirmiş olduğu deliller ile kendisi cevap vermiştir.

2.2.3. Nahiv Kâidelerine Riayet Etmesi

İbn Vellâd, Muberred'in eleştirilerine cevap verirken nahiv kaidelerini göz ardı etmemiştir. Örneğin eserde geçen 35. meselede Muberred فَسَجَدَ الْمَلَائِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ “Bunun üzerine bütün melekler saygı ile eğildiler.”⁴⁸ ayetinde geçen أَجْمَعُونَ sözcüğünün hâl olduğunu iddia etmiştir. İbn Vellâd ise أَجْمَعُونَ sözcüğünün marife olduğunu ve ancak marife bir sözcüğe tekîd olarak gelebileceğini ifade ederek Muberred'i bu konuda nahiv kurallarına uymamakla itham etmiştir.⁴⁹

2.2.4. Semâ ile Delillendirmede Bulunması

İbn Vellâd, Muberred'in itirazlarına cevaplar verirken zaman zaman semâa başvurmuştur. Bunlardan birkaçını şu şekilde zikredebiliriz.

a. 29. meselede Sîbeveyh'in “مَا” (mâ) edatının “أَنَّ” (en) edatından sonra zaid olarak gelmesi durumunda fiil ile birlikte bir arada zikredilmeyeceği görüşünü naklettikten sonra Araplardan “أَمَّا كُنْتَ مُنْطَلِقًا أَنْطَلَقْتُ” (Sen çıkarsan ben de çıkacağım) ifadesinin işitilmeyişini Sîbeveyh'in bu konudaki görüşünün daha isabetli olduğuna delil olarak ileri sürmüştür.⁵⁰

b. 8. meselede Sîbeveyh'in “زَيْدٌ صَرَفْتُ” (Zeyd'i vurdum) cümlesini Araplardan işittiğini ve zayıf da olsa bunun caiz olduğunu ifade etmiştir.⁵¹

2.2.5. Kıyâs ile Delillendirmede Bulunması

İbn Vellâd eserinde çok az da olsa kıyâsa da yer vermiştir. Örneğin 29. meselede Muberred'in eleştirilerine cevap olarak “أَتَيْتَ مَرْحَبًا وَأَتَيْتَ أَهْلًا” (Hoş geldin, hoş geldin) ifadesinin kıyâsa muhalif olmadığını ifade etmiştir.⁵²

⁴⁷ İbn Vellâd, *el-İntisâr li Sîbeveyh ale'l-Muberred*, 43.

⁴⁸ Kur'ân-ı Kerîm Meâli, çev. Halil Altuntaş-Muzaffer Şahin (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2010), el-Hicr 15/30.

⁴⁹ İbn Vellâd, *el-İntisâr li Sîbeveyh ale'l-Muberred*, 107, 108.

⁵⁰ İbn Vellâd, *el-İntisâr li Sîbeveyh ale'l-Muberred*, 99.

⁵¹ İbn Vellâd, *el-İntisâr li Sîbeveyh ale'l-Muberred*, 59.

⁵² İbn Vellâd, *el-İntisâr li Sîbeveyh ale'l-Muberred*, 100.

2.2.6. Nahiv Âlimlerinin İcmâına Yer Vermesi

İbn Vellâd'ın eserinde nahiv âlimlerinin icmâına yer verdiği meselelerden bazıları şunlardır:

a. İbn Vellâd, 9. meselede gramer alimlerinin irâbtan mahalli olmayan bir cümlelenin irâbtan mahalli olan bir cümleye atfın caiz olduğu konusunda icmâ ettiklerini ifade etmiştir. İbn Vellâd buna “مَرَرْتُ بِرَجُلٍ قَامَ أَبُوهُ وَ قَعَدَ عَمْرُو” (Babası kalkan bir adamın yanından geçtim ve Amr oturdu) örneğini vermiştir. “قَامَ أَبُوهُ” (Babası kalktı) cümlesi “رَجُلٍ” (adam) sözcüğünün sıfatı olduğundan cerr mahallindedir. “قَعَدَ عَمْرُو” (Amr oturdu) cümlesi ise “قَامَ أَبُوهُ” (Babası kalktı) cümlesine matûf olup ancak cerr mahallinde değildir. Çünkü “مَرَرْتُ بِرَجُلٍ قَعَدَ عَمْرُو” (Bir adamın yanından geçtim Amr oturdu) cümlesinde “رَجُلٍ” (adam) sözcüğüne raci olan bir zamîr yoktur.⁵³

b. İbn Vellâd, 78. meselede “رُبَّ” (rubbe) edatının cevabının hazfinin sadece şiirlerde değil Kur'an ayetlerinde ve normal kelimelerde de caiz olduğunu ve bu konuda nahiv alimlerinin icmâ ettiklerini ifade etmiştir.⁵⁴

c. İbn Vellâd, 27. meselede “خُذِ الدِّرْهَمَ وَ إِمَّا الدِّيْنَارَ” (Dirhem veya dinar al) ve “جَالِسِن زَيْدًا وَ إِمَّا عَمْرًا” (Zeyd veya Amr'ın yanında otur) örneklerinde mutekaddim âlimlerin örneklerde geçen “إِمَّا” edatının hazfinin caiz olduğu konusunda icmâ ettiklerini ifade etmiştir.⁵⁵

d. İbn Vellâd, 14. meselede “أَيْنَ تَطْنُ زَيْدًا” (Sizce Zeyd nerede?) ifadesinin bütün nahiv alimlerine göre caiz olduğunu ve bu konuda aralarında herhangi bir ihtilafın olmadığını ifade etmiştir.⁵⁶

e. İbn Vellâd, 78. meselede “رُبَّ” edatının cevabının hazfinin caiz olduğu konusunda gramer alimlerinin ittifak ettiklerini ifade etmiştir.⁵⁷

f. İbn Vellâd, 9. meselede gramer alimlerinin “زَيْدٌ ضَرِبْتُ أَبَاهُ ثُمَّ ضَرِبْتُ أَخَاهُ” (Zeyd babasını dövdü sonra kardeşini dövdü.) cümlesinde geçen “ضَرِبْتُ أَخَاهُ” cümlesinin “ضَرِبْتُ أَبَاهُ” cümlesi üzerine atfedilmesinin caiz olduğu konusunda ittifak ettiklerini ifade etmiştir.⁵⁸

⁵³ İbn Vellâd, *el-İntisâr li Sîbeveyh ale'l-Mubberred*, 61.

⁵⁴ İbn Vellâd, *el-İntisâr li Sîbeveyh ale'l-Mubberred*, 186.

⁵⁵ İbn Vellâd, *el-İntisâr li Sîbeveyh ale'l-Mubberred*, 95.

⁵⁶ İbn Vellâd, *el-İntisâr li Sîbeveyh ale'l-Mubberred*, 75.

⁵⁷ İbn Vellâd, *el-İntisâr li Sîbeveyh ale'l-Mubberred*, 186.

⁵⁸ İbn Vellâd, *el-İntisâr li Sîbeveyh ale'l-Mubberred*, 62.

2.2.7. Bazı Gramer Âlimlerinin Görüşlerine de Yer Vermesi

İbn Vellâd, kendi görüşünü desteklemek üzere Mubberred'in itirazlarına cevaplar verirken Halîl b. Ahmed⁵⁹, Yûnus b. Habîb (öl. 182/798)⁶⁰, Ferrâ (öl. 207/822)⁶¹, Ahfeş⁶², Mâzinî⁶³ ve Cermî⁶⁴ gibi dil bilginlerinin konu hakkındaki görüşlerini de zikretmiştir.

2.2.8. Bazı Nahiv Meselelerinde Kendi Görüşünü de Açıklaması

İbn Vellâd eserinde nahiv meselelerinde getirmiş olduğu deliller ile sadece Sîbeveyh'i savunmakla kalmamış bazı nahiv meselelerinde “*وَالْقَوْلُ فِي ذَلِكَ عِنْدِي*” (Bu konudaki görüşüm şudur) ifadesinden sonra kendi görüşüne yer verdiği durumlar da olmuştur. Örneğin 16. meseleyi zikrederken “*زَيْدًا فَاصْرِبْ*” (Zeyd'i vur) örneğinde geçen “*ف*” (fe) harfinin Mubberred'e göre zaid olduğunu ifade ettikten sonra ise örnekte geçen “*ف*” (fe) harfinin kendi görüşüne göre -ki Sîbeveyh'in görüşü de bu yöndedir- önceki bir kelamla ilintili olduğu ve örneğin takdirinin “*إِنْ كُنْتَ لَا بُدَّ ضَارِبًا*” (Şayet vuracaksan Zeyd'i vur) şeklinde olduğunu ifade etmiştir.⁶⁵

2.2.9. Bazı Nahiv Âlimlerinin Görüşlerini Eleştirmesi

İbn Vellâd zaman zaman bir kısım gramer konularında bazı gramer âlimlerinin görüşlerinin hatalı olduğunu açıklamıştır. Örneğin *مُبِينٌ أَوْ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ* “...O halde, ya biz hidayet veya apaçık bir sapıklık üzereyiz, ya da siz!”⁶⁶ ayetinde Ahfeş'in *أَوْ* atif edatından sonra gelen cümlelerin *ب* edatı üzerine matûf olduğu görüşünü naklettikten sonra bu görüşün fasid olduğunu ifade etmiş ve *أَوْ* atif edatından sonra gelen cümlelerin kendisinden önceki cümleye matûf olduğunu ifade etmiştir.⁶⁷ Yine 16. meselede “*زَيْدٍ فَامْرُؤٌ*” örneğinde geçen *ب* edatının Ahfeş'in iddia ettiği gibi zaid olmadığını ifade etmiştir.⁶⁸

2.2.10. Değerlendirmede Bulunması

İbn Vellâd eserinde Mubberred'i eleştirirken sadece nakilde bulunmamış sözler değerlendirmelerde de bulunmuştur. Kendisinin tercih ettiği görüşleri ifade

⁵⁹ İbn Vellâd, *el-İntisâr li Sîbeveyh ale'l-Mubberred*, 110.

⁶⁰ İbn Vellâd, *el-İntisâr li Sîbeveyh ale'l-Mubberred*, 97.

⁶¹ İbn Vellâd, *el-İntisâr li Sîbeveyh ale'l-Mubberred*, 183.

⁶² İbn Vellâd, *el-İntisâr li Sîbeveyh ale'l-Mubberred*, 63, 46, 78, 57.

⁶³ İbn Vellâd, *el-İntisâr li Sîbeveyh ale'l-Mubberred*, 104, 56.

⁶⁴ İbn Vellâd, *el-İntisâr li Sîbeveyh ale'l-Mubberred*, 102.

⁶⁵ İbn Vellâd, *el-İntisâr li Sîbeveyh ale'l-Mubberred*, 78.

⁶⁶ Kur'ân-ı Kerîm Meâli, çev. Halil Altuntaş-Muzaffer Şahin (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2010), es-Sebe' 34/24.

⁶⁷ İbn Vellâd, *el-İntisâr li Sîbeveyh ale'l-Mubberred*, 56, 57.

⁶⁸ İbn Vellâd, *el-İntisâr li Sîbeveyh ale'l-Mubberred*, 78.

etmek için çoğunlukla şu kavramlardan yararlanmıştı: *أَوْلى* (daha iyi)⁶⁹, *جَيِّدٌ* (iyi, güzel)⁷⁰, *أَفْوَى* (daha kuvvetli), *أَجَاز* (caiz kıldı).⁷¹

Kabul etmediği ya da kendince uygun görmediği görüşleri için ise *لَمْ يَجْزُ* (caiz değil)⁷², *شَارٌّ* (kural dışı)⁷³, *مُحَالٌّ* (imkânsız)⁷⁴, *ضَعِيفٌ* (zayıf)⁷⁵, *قَبِيحٌ* (çirkin, kötü)⁷⁶ ve *خَطَأٌ* (hata)⁷⁷ gibi ifadeler kullanmıştır.

2.2.11. Delillendirmede Bulunması

İbn Vellâd bazı gramer meselelerinde Muberred'e yönelik eleştirilerde bulunurken sık sık delillere başvurduğu görülür. Örneğin 39. meselede “*داري خلف دارك*” *داري خلف دارك*” örneğinde geçen “*فرسخاً*” sözcüğünün Muberred'in iddia ettiği gibi hâl olmasının anlam bakımından hatalı olduğunu ifade etmiştir. Bu görüşünü de şu şekilde delillendirmiştir:

“Örnekte geçen “*فرسخاً*” sözcüğünün hâl olması durumunda hâl zilhâlden ibaret olduğundan “*دار*” (ev) sözcüğünün “*فرسخاً*” (*fersah*) sözcüğünden ibaret olması lazım gelir ki bu da örnekte açıklanmak istenilen hususa muhaliftir.”⁷⁸

2.2.12. Tekrardan Kaçınması

İbn Vellâd Muberred'e eleştirilerini yöneltirken olabildiğince tekrardan kaçınmıştır. Örneğin 18. meselede *قد ذكرنا في هذه المسألة ما فيه كفاية فيما تقدم* (Bu mesele hakkında daha önceden yeterli bilgiyi açıkladık) şeklindeki ifadesi önceden hakkında açıklama yaptığı bilgiyi tekrar zikretmekten imtina ettiğini göstermektedir.⁷⁹

2.2.13. Basra ve Kûfe Gramer Ekollerinin İttifak ve İhtilâf Ettikleri Hususları Açıklaması

İbn Vellâd, delilleri açıklarken zaman zaman Basra ve Kûfe dil ekollerinin görüşlerini de izah etmiştir. Örneğin Basra ve Kûfe dil ekollerinin mübtedâ ve muzâri fiilde ihtilaf ettiklerini ancak *إِنَّ* edatı, *كان* fiili, fiil, ism-i fail, masdar, esmâu'l-aded, harf-i cer ve fiilde amel eden nasb ve cezm amilleri konularında ise ittifak ettiklerini ifade etmiştir.⁸⁰

⁶⁹ İbn Vellâd, *el-İntisâr li Sîbeveyh ale'l-Muberred*, 64, 70.

⁷⁰ İbn Vellâd, *el-İntisâr li Sîbeveyh ale'l-Muberred*, 75, 125.

⁷¹ İbn Vellâd, *el-İntisâr li Sîbeveyh ale'l-Muberred*, 70.

⁷² İbn Vellâd, *el-İntisâr li Sîbeveyh ale'l-Muberred*, 70.

⁷³ İbn Vellâd, *el-İntisâr li Sîbeveyh ale'l-Muberred*, 72.

⁷⁴ İbn Vellâd, *el-İntisâr li Sîbeveyh ale'l-Muberred*, 66.

⁷⁵ İbn Vellâd, *el-İntisâr li Sîbeveyh ale'l-Muberred*, 183, 131.

⁷⁶ İbn Vellâd, *el-İntisâr li Sîbeveyh ale'l-Muberred*, 183.

⁷⁷ İbn Vellâd, *el-İntisâr li Sîbeveyh ale'l-Muberred*, 163.

⁷⁸ İbn Vellâd, *el-İntisâr li Sîbeveyh ale'l-Muberred*, 113, 114.

⁷⁹ İbn Vellâd, *el-İntisâr li Sîbeveyh ale'l-Muberred*, 81.

⁸⁰ İbn Vellâd, *el-İntisâr li Sîbeveyh ale'l-Muberred*, 130.

Sonuç

Çalışmada aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir:

1. İbn Vellâd eserinde Muberred'in eleştirilerine cevap verirken nahiv kâidelerine riayet etmiş, semâ ve kıyâs ile delillendirmelerde bulunmuş, nahiv âlimlerinin icmâna yer vermiş, bazı gramer âlimlerinin görüşlerine yer vermiş ve bazı nahiv meselelerinde kendi görüşünü de ayrıca açıklamıştır.

2. Sıbeveyh ve Muberred Basra dil ekolüne mensup iki önemli dil âlimi olup aralarında bazı gramer konularında ihtilaflar oluşmuştur. Bu durum sadece farklı iki ekole mensup dil âlimleri arasında değil bir gramer ekolüne mensup âlimler arasında da tartışmaların meydana geldiğini göstermektedir.

3. Müellif, farklı dil bilginlerinin görüşlerine de yer vermiştir.

4. Müellif, Muberred'in kendince hatalı gördüğü görüşlerini delillerle reddetmiştir.

5. İbn Vellâd'ın Zeccâc gibi önemli bir dil bilgininden Sıbeveyh'in *el-Kitab* adlı eserini okuması kendisinin kitaba vukufiyet kazanmasında etkili olduğu düşünülmektedir.

6. İbn Vellâd'ın kendisinden ders almış olduğu Zeccâc'ın İbn Vellâd'tan istifade etmiş olduğunu bizzat ifade etmesi İbn Vellâd'ın Arap diline olan vukufiyetini göstermektedir.

7. Müellifin Muberred'in görüşünü çürütmek için bir meselede birden fazla delil zikrettiği durumlarda olmuştur.

Kaynakça | References

Asîrî, İbrâhim b. Alî b. Muhammed. *Usûlu't-tefkîrin nahvî 'inde İbn Vellâd*. Mekke: Ümmül Kura Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 1421/2000.

Brockelman, Carl. *Târîhu edebi'l-Arabî*. çev. Abdulhalîm en-Neccâr. Kâhire: Dâru'l-Ma'rife, ts.

Ebû Hayyân, Muhammed b. Yûsuf el-Gırnâtî el-Endelusî. *Tezkiretu'n-nuhât*. thk. 'Affî Abdurrahmân. Beyrût: Müessesetu'r-Risâle, 1406/1986.

Furat, Ahmet Suphi. *Arap Edebiyatı Tarihi (XVI-XVII. Asırlar)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 2007.

el-Fîrûzâbâdî, Mecduddîn Muhammed b. Ya'kûb. *el-Bulğa fi terâcimi eimmeti'n nahvi ve'l-luga*. thk. Muhammed el-Mısrî. Dımeşk: Dâru Se'duddîn, 1421/2000.

el-Menna', Arafât Faysal Abdulvehhâb Abdülkerîm. *Ebu'l-Abbâs İbn Vellâd ve cuhûduhu fin-nahv ve's-sarf*. Irak: Basra Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Yüksek Lisans Tezi, 2005.

İbnu'n-Nedîm, Muhammed b. İshâk. *el-Fihrist*. thk. Mustafâ eş-Şuveymî. Tûnus: ed-Dâru't-Tunisiyye, 1405/1985.

- İbn Vellâd, Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed et-Temîmî en-Nahvî. *el-İntisâr li Sîbeveyh 'ale'l-Mubberred*. thk. Zübeyr Abdulmuhsin Sultân. Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 1416/1996.
- İbnu'l-İmâd, Abdul-Hay b. Ahmed b. Muhammed el-Hanbelî. *Şezerâtu'z-zeheb fi ahbâri men zeheb*. thk. Abdulkâdir el-Arnâvût-Mahmûd el-Arnâvut. Beyrût: Dâru İbn Kesîr, 1406/1986.
- İsmet Ahmed el-Aceb el-Emîn. *el-Edilletu'n-nahviyye 'inde İbn Vellâd min hilâli kitâbihi'l-İntisâr li Sîbeveyh 'ale'l-Mubberred*. el-Cezîre Üniversitesi, Doktora Tezi, 1439/2018.
- Kıftî, Cemâluddîn Ebu'l-Hasan Alî b. Yûsuf. *İnbâhur-ruvât 'alâ enbâhi'n-nuhât*. thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrâhim. Kâhire: Dâru'l-Fikri'l-'Arabî, 1406/1986.
- Kur'ân-ı Kerîm Meâli. çev. Halil Altuntaş-Muzaffer Şahin. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 7. Basım, 2010.
- Mubberred, Ebu'l-Abbâs Muhammed b. Yezîd. *el-Muktadab*. thk. Muhammed Abdulhâlik 'Udayme. Kâhire: 1415/1994.
- Özel, Ahmet. "İbn Vellâd". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. EK-1/604-605. Ankara: TDV Yayınları, 2020.
- Suyûtî, Celâluddîn Abdurrahmân. *Buğyetu'l-vu'ât fi tabakâti'l-lugaviyyîn ve'n-nuhât*. thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrâhim. Matba'âtu İsâ el-Bâbî el-Halebî, 1348/1965.
- Yâfi'î, Ebû Muhammed Abdullâh b. Es'ad b. Alî b. Süleymân el-Yemenî. *Mirâtu'l-cinân ve 'ibretu'l-yekzân*. thk. Halîl Mansûr. Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, 1417/1997.
- Yemânî, Abdalbâki b. Abdulmecîd. *İşâretu't-ta'yîn ve terâcimu nuhât ve'l-lugaviyyîn*. thk. Abdulmecîd Deyyân. Riyâd: Şirketu Tıbbâ'ati'l-'Arabiyye, 1406/1986.
- Zehebî, Ebû 'Abdillâh Şemsuddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân. *el-İber fi haberi men ğaber*. thk. Ebû Hâcir Muhammed Sa'îd b. Besyûnî Zahlûl. Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, 1405/1985.
- Zehebî, Şemsuddîn Muhammed Ahmed b. Osmân ez-Zehebî. *Târihu'l-İslâm (h. 161-170)*. thk. Ömer Abdusselâm Tedmurî. Beyrût: 1411/1990.
- Ziriklî, *el-A'lâm*. Beyrût: Dâru'l-'İlmi lil Melâyîn, 1422/2002.
- Zubeydî, Ebû Bekr Muhammed b. el-Hasan el-Endelusî. *Tabakâtu'n-nahviyyîn ve'l-lugaviyyîn*. thk. Muhammed Ebu'l-Fazl İbrâhim. Kâhire: Dâru'l-Ma'ârif, 1352/1934.